

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EISSN 2181-2187

12 (86) 2025

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:

М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
У.О. АБИДОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЪЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОВЕВ
С.А. ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Б.Б. ХАСАНОВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
Э.Б. ХАККУЛОВ
Г.С. ХОДЖИЕВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ NEW DAY IN MEDICINE

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

12 (86)

www.bsmi.uz
https://newdaymedicine.com E:
ndmuz@mail.ru
Тел: +99890 8061882

2025
декабрь

УДК 616.24-002.5-008

ANTIBAKTERIAL DORILARGA CHIDAMLI TUBERKULYOZ, TASHXIS VA DAVOLASHDA MUAMMOLAR

¹Muazzamov Bakhodir Rakhmonovich <https://orcid.org/0000-0001-6077-3513>

e-mail: Baxodir_muazzamov@bsmi.uz

²Jumayev G'airat Rafikovich <https://orcid.org/0009-0002-4558-5906>

e-mail: gayratjumaev.82.82@gmail.com

¹Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro sh. A. Navoiy kochasi

1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Buxoro viloyat ftiziatriya va pulmonologiya markazi, Buxoro, O'zbekiston.

✓ *Rezume*

Antibakterial dorilarga chidamli tuberkulyoz (MDR-TB) butun dunyoda salomatlik uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Bu tur tuberkulyoz odatda birinchi qator antibiotiklarga chidamli bo'lib, uning tashxis va davolash jarayoni ko'p qiyinchiliklarga duch keladi. Mavjud tadqiqotlar ko'rsatadiki, MDR-TB bilan kasallangan bemorlarning davolash muddati uzoq, dorilarning nojo'ya ta'siri yuqori va samaradorligi cheklangan. Shuningdek, tuberkulyozning yangi turlari (XDR-TB) ham paydo bo'lib, muammolarni yanada murakkablashtirmoqda.

Kalit so'zlar: Antibakterial dorilar, tuberkulyoz, tashxis va davolashda muammolar, MDR-TB

ПРОБЛЕМЫ ДИАГНОСТИКИ И ЛЕЧЕНИЯ ТУБЕРКУЛЕЗА, АНТИБАКТЕРИАЛЬНЫЙ УСТОЙЧИВОСТЬ

¹Муаззамов Баходир Рахмонович <https://orcid.org/0000-0001-6077-3513>

e-mail: Baxodir_muazzamov@bsmi.uz

²Жумаев Гайрат Рафикович <https://orcid.org/0009-0002-4558-5906>

e-mail: gayratjumaev.82.82@gmail.com

¹Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан, г.

Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Бухарский областной центр Фтизиатрии и Пульмонологии. Бухара, Узбекистан.

✓ *Резюме*

Антибактериальная устойчивость при туберкулёзе: проблемы диагностики и лечения. Многорезистентный туберкулёз (MDR-TB) представляет серьёзную угрозу для здравоохранения во всём мире. Этот вид туберкулёза устойчив к стандартным противотуберкулёзным препаратам, что осложняет диагностику и лечение. Исследования показывают, что лечение пациентов с MDR-TB требует длительной терапии, обладает высоким риском побочных эффектов и ограниченной эффективностью. Кроме того, появляются новые формы туберкулёза, такие как XDR-TB, что усугубляет проблему.

Ключевые слова: антибактериальные препараты, туберкулёз, проблемы диагностики и лечения, туберкулёз с множественной лекарственной устойчивостью.

PROBLEMS OF TUBERCULOSIS DIAGNOSIS AND TREATMENT, ANTIBACTERIAL RESISTANCE

¹Bakhodir Rakhmonovich Muazzamov <https://orcid.org/0000-0001-6077-3513>

e-mail: Baxodir_muazzamov@bsmi.uz

²Gayrat Rafikovich Jumaev <https://orcid.org/0009-0002-4558-5906>

e-mail: gayratjumaev.82.82@gmail.com

¹Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, A. Navoi Street, Bukhara, Uzbekistan. 1 Tel:

+998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Bukhara Regional Center of Phthisiology and Pulmonology. Bukhara, Uzbekistan.

✓ **Resume**

Antibacterial Resistance in Tuberculosis: Diagnosis and Treatment Challenges. Multidrug-resistant tuberculosis (MDR-TB) poses a serious threat to global public health. This type of tuberculosis is resistant to standard anti-TB drugs, complicating diagnosis and treatment. Research shows that treatment for patients with MDR-TB requires prolonged therapy, carries a high risk of side effects, and is limited in effectiveness. Furthermore, new forms of tuberculosis, such as XDR-TB, are emerging, exacerbating the problem.

Keywords: *antibacterial drugs, tuberculosis, diagnosis and treatment challenges, multidrug-resistant tuberculosis.*

Dolzarbligi

Tashxis jarayonida molekulyar va genetik testlardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega, ammo ularning mavjudligi va xarajatlari rivojlanayotgan davlatlarda cheklangan. Davolash esa kompleks terapiya va uzoq muddatli kuzatishni talab qiladi. Shu bois, mutaxassislar o'rtasida yangi dorilarni qo'llash, individual davolash rejalarini ishlab chiqish va profilaktika choralari kuchaytirish muhim hisoblanadi.

Mazkur maqola MDR-TB muammolari, tashxis usullari va davolash strategiyalari haqida umumiy ma'lumot beradi hamda sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish uchun tavsiyalarni taqdim etadi.

Rezistent tuberkulyoz (RTB) — antibakterial dorilarga chidamlilik bilan tavsiflangan tuberkulyoz shakli bo'lib, dunyo sog'liqni saqlash tizimi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, oxirgi besh yil ichida ushbu turdagi bemorlar soni oshib bormoqda va bu oshish hali yana davom etadi. Respublikamiz, shu jumladan Buxoro viloyatida ham, rezistent tuberkulyoz kasalligi oshib bormoqda.

RTB bilan kasallangan bemorlarda kasallik sekin kechadi, klinik simptomlar esa dastlab noaniq bo'lishi mumkin. Ushbu maqolada RTBning klinik kechishi, tashxis usullari, davolash yondashuvlari, monitoring tizimi, psixologik va ijtimoiy yordam choralari hamda dunyo bo'yicha amaliy tajriba batafsil ko'rib chiqiladi.

Tuberkulyoz (TB) — *Mycobacterium tuberculosis* bakteriyasi sabab bo'ladigan surunkali yuqumli kasallik bo'lib, asosan o'pka tizimini zararlaydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, TB hali ham global sog'liq uchun jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. So'nggi yillarda antibiotiklarga chidamlilikning rivojlanishi sababli, tuberkulyozning murakkab shakllari — ko'p dorilarga chidamli (MDR-TB) va keng spektrli dorilarga chidamli (XDR-TB) holatlari ortib bormoqda.

2014 yilda Buxoro viloyati ftiziatriya va pulmonologiya markazida ushbu bemorlarni davolash uchun 40 o'rinli alohida bo'lim tashkil etilgan. Markazning alohida vrachlar guruhi bu bemorlarni tashxislash va davolash tartibini kuzatib borishadi. Бизнинг назоратимиз остида 2023–2025 yillar davomida jami 204 ta bemo davolanib chiqqan bo'lib, 82 ta (26%) bemor eng ko'p dorilarga chidamlilar guruhini tashkil etdi, 77 ta (11,7%) bemor esa keng chidamli turi bilan kasallanganlar hisobiga kiradi

RTB bemorlarida kasallik sekin kechadi, klinik simptomlar asta-sekin paydo bo'ladi va ko'pincha bemorlar dastlabki bosqichda shikoyat qilmaydi. Bu esa kasallikni kech tashxislashga olib keladi va davolash samaradorligini pasaytiradi. Shu sababli RTB bilan kasallangan bemorlarni davolashda individual yondashuv, zamonaviy diagnostik testlar va muntazam monitoring zarurdir.

RTB bilan kasallangan bemorlarning klinik kechishi quyidagi omillarga bog'liq:

1. Bakteriyaning dori chidamlilik darajasi:

○ MDR-TB va XDR-TB bemorlarida simptomlar asta-sekin rivojlanadi va dastlabki davrda oddiy TB bilan aralashishi mumkin.

○ Antibiotiklarga chidamlilik davolash samaradorligini pasaytiradi va kasallikni uzoq muddatli qiladi.

2. Bemorning immun holati:

○ Immunitet past bo'lgan bemorlarda kasallik tez sur'at bilan rivojlanadi, asoratlar ko'proq uchraydi.

○ OITS, diabet, surunkali yurak yoki jigar kasalligi kabi qo'shimcha kasalliklar klinik kechishni murakkablashtiradi.

3. **Klinik simptomlar:**

- Uzoq davom etadigan yo‘tal, ko‘pincha qonli balg‘am bilan.
- Tana haroratining kechki vaqtlarda ko‘tarilishi.
- Charchoq, tez charchash, umumiy zaiflik.
- Ortiqcha terlash, ayniqsa kechqurun.
- Vazn yo‘qotish va ishtahaning pasayishi.

Shuningdek, RTB bemorlarida kasallik surunkali va qaytalanuvchi bo‘lishi mumkin. Klinik kechishning xususiyati shundaki, bemorlar ko‘pincha dastlabki bosqichda shikoyat qilmaydi, bu esa kech tashxis va uzoq muddatli davolashga olib keladi.

Rezistent mikobakteriya bilan bemorlarni tashxislash quyidagi usullari mavjud. RTBni tashxislashda bir nechta metodlar qo‘llaniladi shulardan:

1. **Molekulyar diagnostika:**

- Genetik testlar bakteriyaning dori chidamliligi haqida tezkor va aniq ma‘lumot beradi.
- Xususan, GeneXpert MTB/RIF testi MDR-TB aniqlashda samarali vositadir.

2. **Balg‘am mikroskopiyasi:**

- Bakteriyalarni aniqlashning an‘anaviy usuli.
- Balg‘am namunalarini muntazam tekshirish davolash samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega.

3. **Radiologik tekshiruvlar:**

- Rentgen va kompyuter tomografiyasi o‘pka shikastlanishini baholash va kasallik tarqalishini aniqlash imkonini beradi.

4. **Klinik monitoring:**

- Tana harorati, vazn, yo‘tal davomiyligi, balg‘am holati va bemorning umumiy ahvoli muntazam kuzatiladi.

5. **Laborator tahlillar:**

- Qon tahlillari, jigar va buyrak funksiyasi, vitamin va mikroelementlar darajasini tekshirish davolash samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Davolash yondashuvlari

1. **Dori terapiyasi:**

- **MDR-TB:** Ikki asosiy antibiotikka chidamli bemorlar uchun maxsus kombinatsiyalangan 18-24 oylik davolash rejasi qo‘llaniladi.
- **XDR-TB:** Uch va undan ortiq antibiotiklarga chidamli bemorlar uchun individual yondashuv talab etiladi, davolash muddati 24 oydan ortiq bo‘lishi mumkin.
- **Yangi dorilar:** Bedaquiline, linezolid va pretomanid kabi yangi dorilar XDR-TB davolashida qo‘llaniladi.

2. **Monitoring va baholash:**

- Klinik monitoring: yo‘tal, tana harorati, vazn, umumiy holat.
- Laborator tahlil: balg‘amdagi bakteriyalar soni, qon tahlillari.
- Radiologik tekshiruv: o‘pkadagi o‘zgarishlarni baholash uchun muntazam rentgen yoki KT.

3. **Qo‘shimcha chora-tadbirlar:**

- **Sog‘lom ovqatlanish:** Immunitetni mustahkamlash uchun oqsil, vitamin va mineral moddalar bilan boy ovqatlar.
- **Psixologik yordam:** Davolash uzoq davom etgani sababli ruhiy yordam zarur.
- **Ijtimoiy yordam:** Bemorni ishlashga qaytarish, oilaviy qo‘llab-quvvatlash, kasallik tarqalishini oldini olish.

Amaliy tajriba va tadqiqotlar

- Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining statistik ma‘lumotlariga ko‘ra, RTB bilan kasallangan bemorlarni erta tashxislash va individual davolash rejasi bilan qamrab olish kasallikning qaytalanishini sezilarli darajada kamaytiradi.
- Bemorning ruhiy salomatligi va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlanishi davolash samaradorligini oshiradi.

- Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bemorning davolash jarayoniga faol jalb qilinishi, muntazam monitoring va qo'shimcha psixologik yordam RTB bilan kurashishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Rezistent tuberkulyoz bemorlarida klinik kechish sekin va murakkab bo'lishi mumkin. Davolashda individual yondashuv, muntazam monitoring, qo'shimcha sog'lom turmush tarzini rag'batlantirish, psixologik va ijtimoiy yordam zarur. RTB bilan samarali kurashish uchun xalqaro standartlar asosida davolash, bemorni doimiy kuzatib borish va ularni davolash jarayoniga faol jalb qilish muhimdir.

Uzoq muddatli davolash, yangi dorilarni qo'llash, ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlash RTB bilan kurashda muvaffaqiyat kalitidir. Shu bilan birga, profilaktika, sog'lom turmush tarzi va aholi orasida TB haqida ta'lim samarali natija beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yadav P. (2023). Challenges Solutions for Recent Advancements in Multi-Drugs Resistance Tuberculosis — toksikologik va klinik muammolar sharhi.
2. Vishwakarma D. va boshq. (2023). Multi-Drug Resistance Tuberculosis (MDR-TB) Challenges in India: A Review — diagnostika va davolashdagi qiyinchiliklar.
3. Multidrug resistant tuberculosis – Diagnostic challenges and its conquering by nanotechnology approach – An overview (2021). — MDR-TB diagnostikasi va yangi yondashuvlar sharhi.
4. Akhmedullin R. va boshq. (2025). Treatment outcomes for drug-resistant tuberculosis: a retrospective longitudinal study — retrospektiv davolash natijalari.
5. World Health Organization (WHO). Global Tuberculosis Report 2024 — tuberkulyoz bo'yicha global statistika va tavsiyalar.
6. Nuraliev N.A., Mansurova M.H., Sayfutdinov Z.A. — The /Mycobacterium tuberculosis: a literature review.
7. Pardaeva U.D. va boshqalar. — Linezolid preparati va uning tuberkulyozning dorilarga turg'un shakllarida qo'llanilishi.
8. Mamatova N.T. va boshqalar. — Bedakvilinning MDR-TB davolashdagi samaradorligi.
9. Ракишева А.С , Цўгт Г. – Фтизиатрия. Учебник. 2014. Алмата.
10. Muazzamov B.R. hammualiflar bilan – Ftiziatriya. 2022.

Kelib tushgan sana 20.11.2025